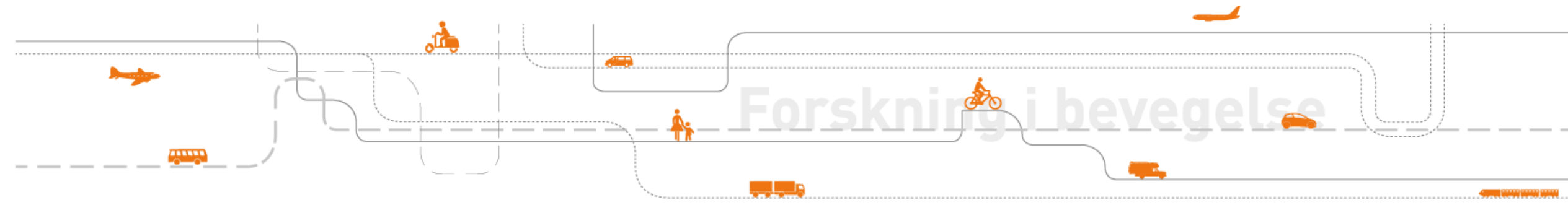


CITYCENTRE

Sammenhenger mellom bystruktur og bruken av sentrum

Oddrun Helen Hagen, MSc Fysisk planlegging, seniorrådgiver og PhD-kandidat
Heldagsseminar i Forum for byutvikling og bytransport 27. Juni 2023:
Planlegging og utvikling i og av sentrum i byer og tettsteder



Målsetninger om attraktive og levende sentrum

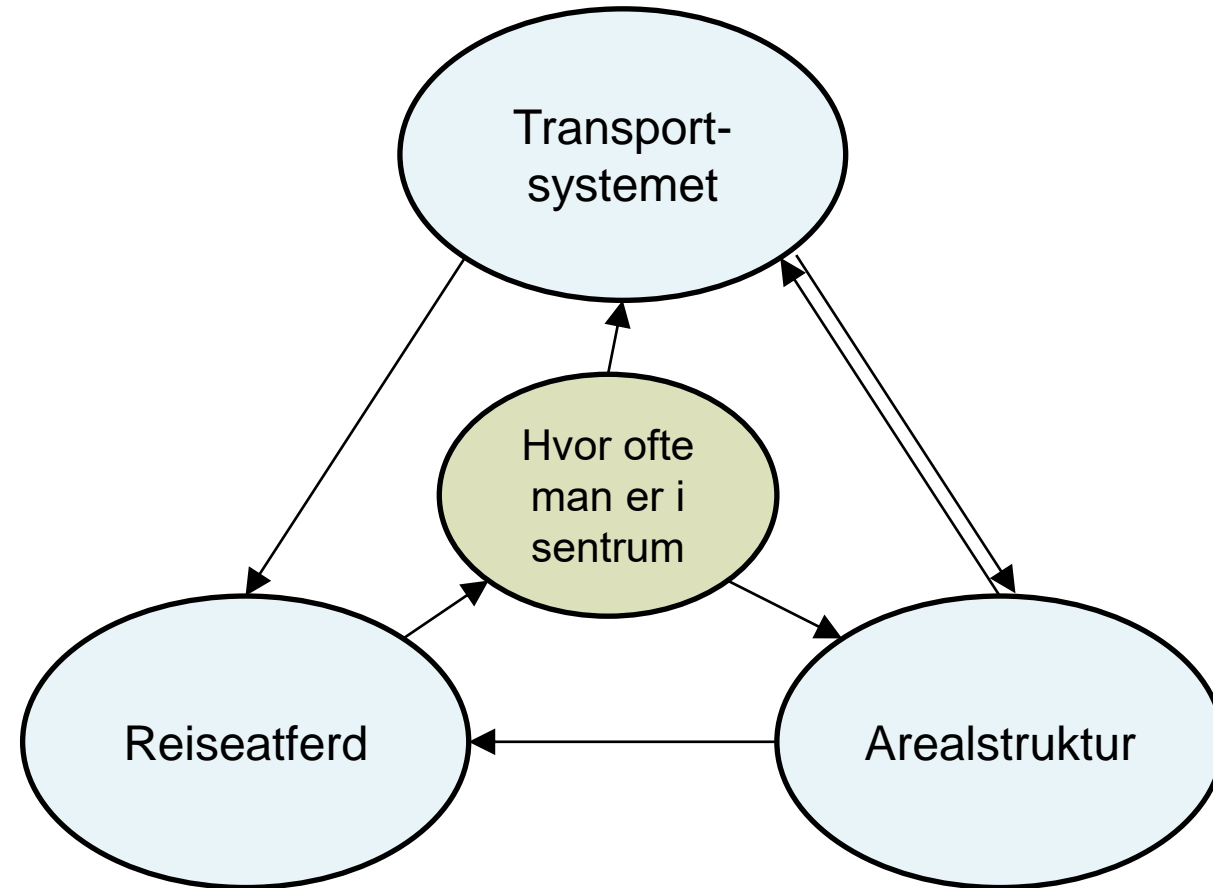
- Attraktive og levende sentrum er viktige målsetninger gitt både nasjonalt (KMD 2017, 2019), regionalt og lokalt gjennom ulike arealplaner og strategier.
- Et attraktivt og levende sentrum betraktes som et hovedelement i en miljøvennlig bystruktur, det skal bidra til byenes attraktivitet og konkurransekraft, samt skape identitet, tilhørighet, møteplasser, liv og røre
- Et attraktivt og levende sentrum skal ha et mangfold av funksjoner, tjenester, tilbud – samt fysiske omgivelser der det er trygt, trivelig og enkelt oppholde seg til fots og med sykkel
- Gjennom forskningsprosjektet CITYCENTRE ønsker vi å bidra med kunnskap om hvordan fysiske egenskaper ved byene og sentrum bidrar til attraktive sentrum

I forskningsprosjektet CITYCENTRE definerer vi et **‘attraktivt og levende sentrum’** som et sentrum innbyggerne **setter pris på og bruker ofte**, og som oppfattes som **et godt sted å bo** og **et godt sted å drive ulike typer næringsvirksomhet**.

Forskningsprosjektet er finansiert av NFR og pågår i perioden 2020-2025

Hva påvirker om innbyggerne bruker sentrum?

- **Fysiske egenskaper ved byen**
- Fysiske og funksjonelle egenskaper ved sentrum
- Personlige preferanser
- Sosio-demografiske egenskaper



Basert på Tennøy, 2012.

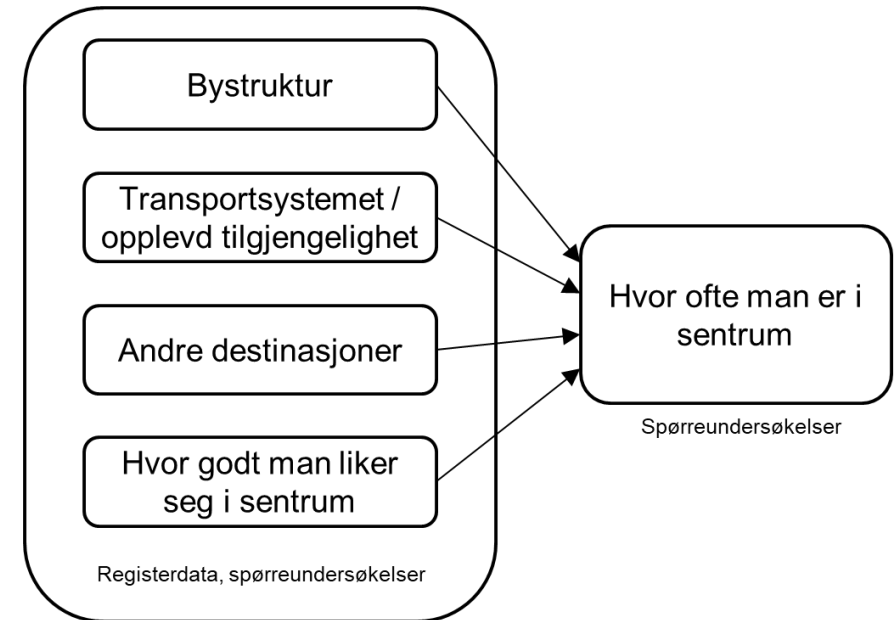
Hva skal til for at innbyggerne bruker sentrum ofte?

- For å oppnå målsetningene om attraktive og levende sentrum trenger byene kunnskap om (blant annet) **hvordan fysiske egenskaper ved byene påvirker bruken av sentrum**
- Basert på slik kunnskap kan kommunene planlegge og utvikle sine byer og sentrum på måter som bidrar til at mange trives i sentrum og bruker sentrum ofte og dermed støtter opp om aktiviteter og tilbud der



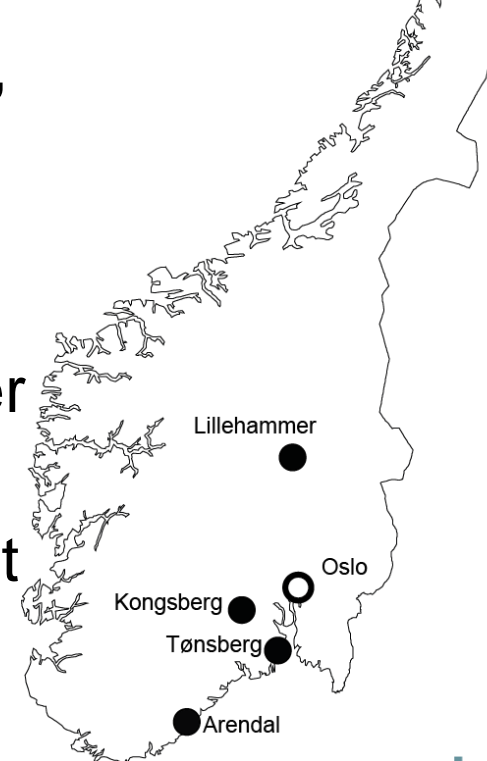
Designed by macrovector / Freepik

Antatte sammenhenger mellom fysiske egenskaper ved byene og bruken av sentrum



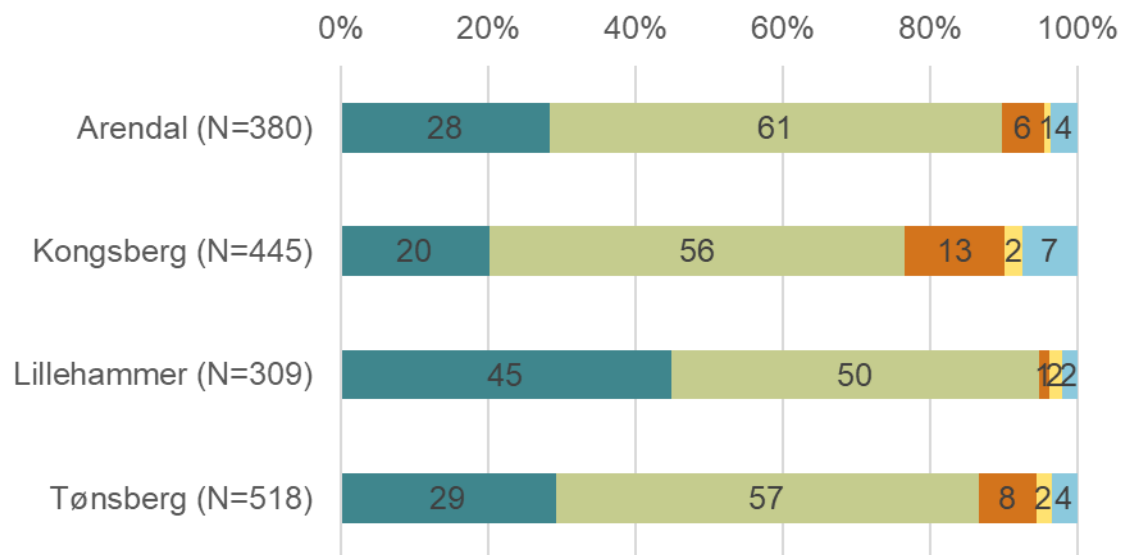
Undersøkelsene

- Casestudier av Arendal, Kongsberg, Lillehammer og Tønsberg
- Spørreundersøkelser i 2022 – utvalg av respondenter som bor innenfor tettstedene, vektet for skjevfordelinger med hensyn på om man bor sentralt/ikke sentralt
- Analyse av fysiske egenskaper: Registerdata, kartdata/åpne databaser og egne registreringer i byene
- Holder funn fra spørreundersøkelsene opp mot egenskaper ved byene



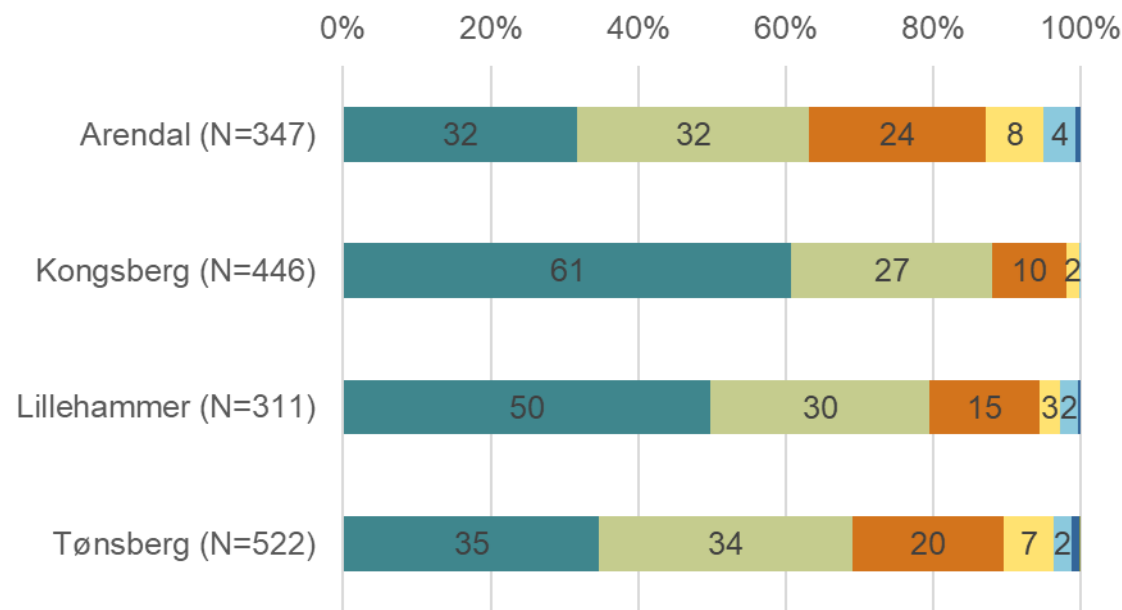
Trivsel og bruk av sentrum

Hvor godt liker du å være i sentrum på denne tiden av året?



- Svært godt
- Ganske godt
- Ganske dårlig
- Svært dårlig
- Vet ikke / ikke relevant / ønsker ikke å svare

Hvor ofte er du i sentrum på denne tiden av året? Utenom jobb, jobbmøter, skole, o.l.

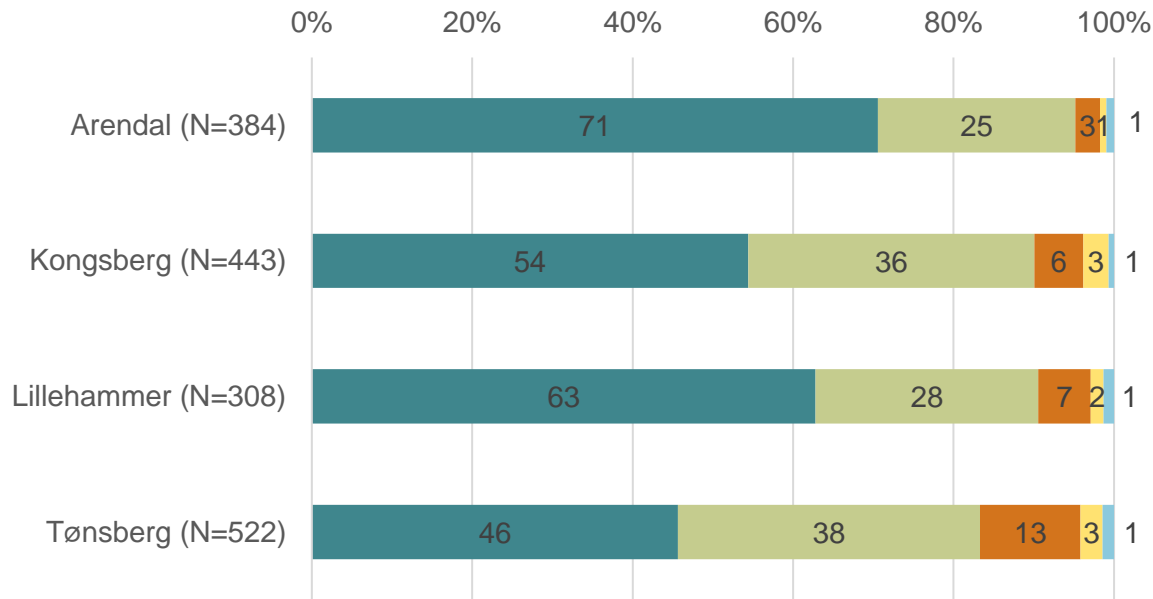


- Flere ganger i uka
- Ca. én gang i uka
- Én til tre ganger per måned
- Ca. én gang per måned
- Noen få ganger i året
- Nesten aldri eller aldri
- Vet ikke/ikke relevant

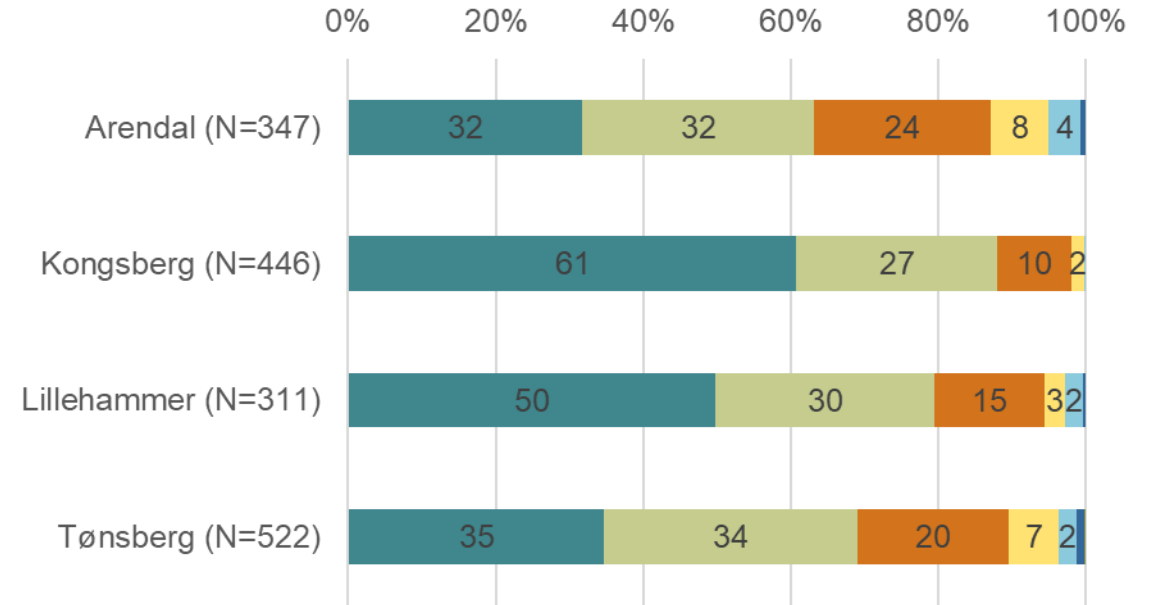
Opplevd tilgjengelighet til og bruk av sentrum

Hvor lett eller vanskelig synes du det er å komme seg til sentrum på denne tiden av året?

Hvor ofte er du i sentrum på denne tiden av året? Utenom jobb, jobbmøter, skole, o.l.



- Svært lett
- Ganske lett
- Ganske vanskelig
- Svært vanskelig
- Vet ikke / ikke relevant / ønsker ikke å svare



- Flere ganger i uka
- Ca. én gang i uka
- Én til tre ganger per måned
- Ca. én gang per måned
- Noen få ganger i året
- Nesten aldri eller aldri
- Vet ikke/ikke relevant

Hva man gjorde i sentrum og hvordan man reiste dit?

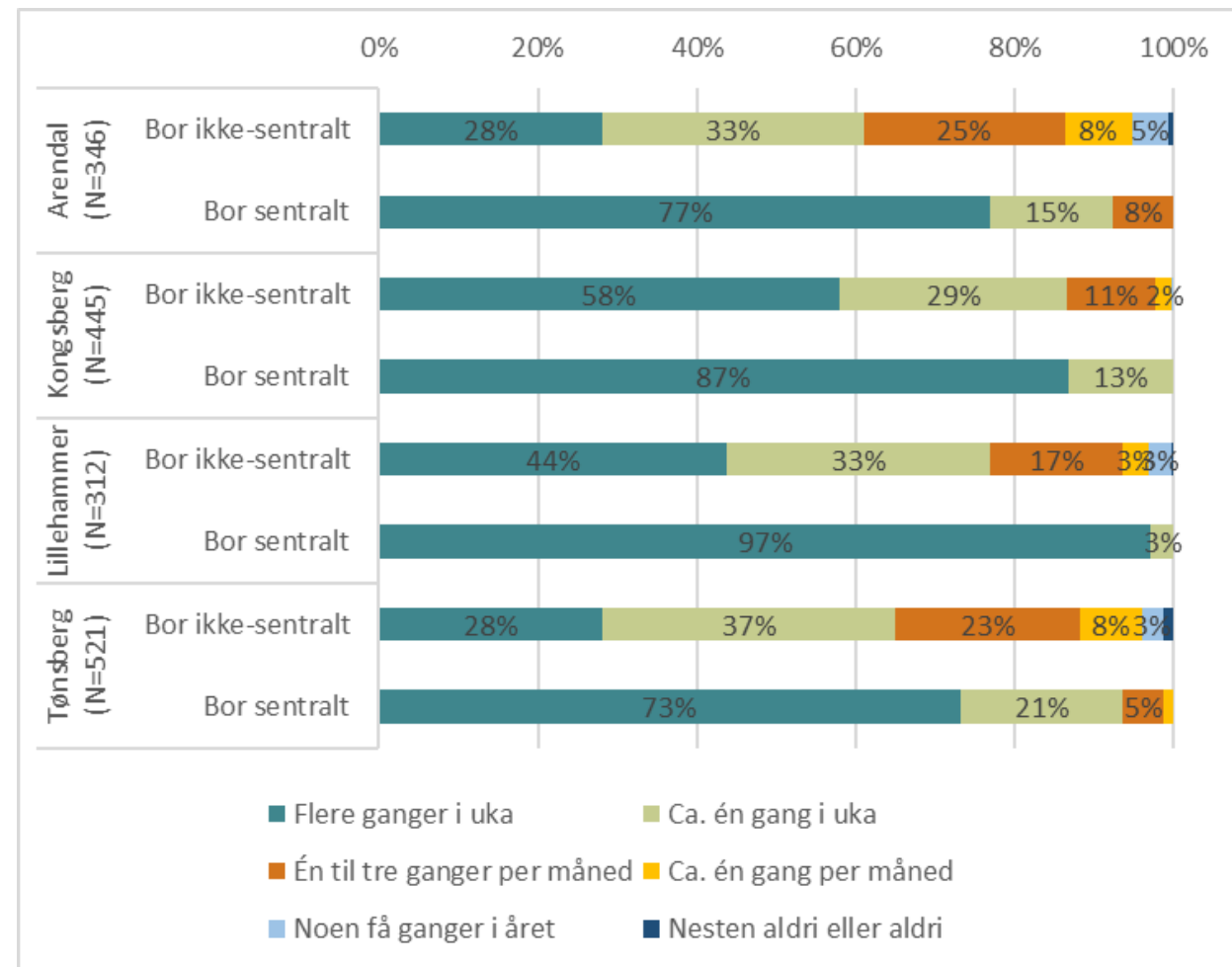
- Det multifunksjonelle sentrum (basert på hva man gjorde sist man var der)
 - 50-65% shoppet sist de var i sentrum
 - 53-68% benyttet seg av service/tjenestetilbud (inkl. restaurant)
 - 21-37% oppga sosialisering/opplevelse av bylivet
- Aktiv transport og bilbruk på reiser til sentrum (basert på hvordan man reiste sist man var der)
 - Gangandelene varierer fra 18-33%
 - Sykkelandelen varierer fra 9-15%
 - Bilandelene (sjåfør) varierer fra 39-51%
 - Kollektivandelene er lave
 - I Lillehammer er andelen som bruker aktiv transport (48%) høyere enn andel som reiser med bil (sjåfør/passasjer) (43%)



Hvordan kan fysiske egenskaper på bynivå forklare hovedforskjellene med hensyn til bruk?

Hvordan fordelingen av innbyggere og ansatte påvirker bruken av sentrum?

- De som bor sentralt (sentrum og indre by) liker seg bedre i sentrum enn de bor utenfor sentrum
- De som bor eller jobber sentralt (sentrum og indre by) bruker sentrum oftere enn de som bor eller jobber utenfor sentrum
- De som bor sentralt (sentrum og indre by) bruker sentrum oftere enn de som jobber sentralt



Effekten av romlig fordeling av innbyggere og ansatte og aktiviteter på bruken av sentrum

	Arendal	Kongsberg	Lillehammer	Tønsberg
Andel av respondentene som besøker sentrum én eller flere ganger i uken	64%	88%	80%	69%
Tetthet (innbygger og ansatte per km ²) i tettstedet	2 242 innbyggere og ansatte per km ²	2743 innbyggere og ansatte per km ²	3390 innbyggere og ansatte per km ²	3280 innbyggere og ansatte per km ²
Bystruktur	Fragmentert	Konsentrert	Tett og konsentrert	Fragmentert
Andel innbyggere innenfor 2000 meters gangavstand fra sentrum	16%	29%	49%	18%
Andel innbyggere og ansatte sentralt	12.2%	13.8%	23.4%	22.8%
Ekstern handel	<p>Ja Stort kjøpesenter og handelsområde (27 % av bedriftene og 44 % av de ansatte innen detaljhandel) Små lokale sentre</p>	<p>Nei Små lokale sentre</p>	<p>Ja Stort kjøpesenter og handelsområde (35% av bedriftene og 50% av de ansatte innen detaljhandel) Små lokale sentre</p>	<p>Ja Handelsområde (18% av bedriftene og 26% av de ansatte innen detaljhandel) Større lokalsentre med blanding av handel og tjenester</p>
Andel av respondentene som besøker eksterne handelsområder én eller flere ganger i uken	71%	-	53%	58%
Andel av respondentene som besøker lokalsentra én eller flere ganger i uken	49%	73%	45%	59%

Effekten av transportsystemet på bruken av sentrum

	Arendal	Kongsberg	Lillehammer	Tønsberg
Andel av respondentene som besøker sentrum én eller flere ganger i uken	64%	88%	80%	69%
Opplevd tilgjengelighet til sentrum	Svært lett: 71% Ganske lett: 25% Sum: 96%	Svært lett: 54% Ganske lett: 36% Sum: 90%	Svært lett: 63% Ganske lett: 28% Sum: 91%	Svært lett: 46% Ganske lett: 38% Sum: 84%
Hvor lett eller vanskelig det oppleves å kjøre i sentrum*	Svært lett: 58% Ganske lett: 28% 86	Svært lett: 47% Ganske lett: 35% 82	Svært lett: 31% Ganske lett: 36% 67	Svært lett: 27% Ganske lett: 37% 63
Hvor lett eller vanskelig det oppleves å parkeringsplass i sentrum*	Svært lett: 59% Ganske lett: 18% Sum: 77%	Svært lett: 22% Ganske lett: 33% Sum: 55%	Svært lett: 15% Ganske lett: 29% Sum: 44%	Svært lett: 14% Ganske lett: 6% Sum: 20%
Trafikksituasjonen i sentrum og indre by	Lave trafikkmengder i sentrum Høye trafikkmengder i gatene rundt indre by	Lave trafikkmengder i sentrum Høye trafikkmengder i gatene rundt indre by	Lave trafikkmengder i sentrum Høye trafikkmengder i gatene rundt indre by	Høye trafikkmengder i sentrum Veldig høye trafikkmengder i gatene rundt indre by
	Lav til middels kø og forsinkelser på dagtid og i ettermiddagsrushet	Lav til middels kø og forsinkelser på dagtid og i ettermiddagsrushet	Middels kø og forsinkelser på dagtid og i ettermiddagsrushet	Mye kø og forsinkelser på dagtid og i ettermiddagsrushet
Parkering	Rikelig med vilkårsparkering i fjell. Noe gratis og tidsbegrenset gateparkering.	Rikelig med vilkårsparkering i parkeringshus, gateparkering og på parkeringsplasser/ubebygde areal	Rikelig med vilkårsparkering i parkeringshus, gateparkering og på parkeringsplasser/plasser	Rikelig med vilkårsparkering i parkeringshus, gateparkering og på parkeringsplasser/ubebygde areal

* Ikke vektet

Oppsummert – per case

Hvordan påvirker fysiske egenskaper på bynivå bruken av sentrum?

- Andelen som bruker sentrum ofte er lavest i **Arendal**. En fragmentert bystruktur, lav andel innbyggere og ansatte sentralt, lave andeler innbyggere i gangavstand til sentrum, og eksternt lokalisert handel ser ut til å bidra negativt til bruken. Andelen som bruker eksternt lokalisert handel ofte høyere enn andelen som bruker sentrum ofte.
- **Kongsberg** skiller seg fra de andre byene fordi de ikke har eksternt lokalisert handel. Dette kan forklare den høye andelen som bruker sentrum ofte til tross for relativt lav andel som trives svært godt i sentrum. Kongsberg har også en konsentrert bystruktur og en ganske høy andel innbyggere i gangavstand til sentrum.
- Ikke like klare sammenhenger mellom eksternt lokalisert handel og bruken av sentrum i Lillehammer og Tønsberg
- Nest høyeste andel som bruker **Lillehammer** sentrum ofte til tross for ekstern handel. Er det den høy trivselen og den høye andelen av innbyggere og ansatte sentralt og tett bystruktur som motvirker effekten av eksternt lokalisert handel?
- Lav bruk av **Tønsberg** sentrum til tross for at ekstern handel er relativt beskjeden. Større miks i enkelte lokalsentra (Teie). I Tønsberg ser det ut til at opplevd tilgjengelighet, trafikk, kø og forsinkelser, samt parkeringsforhold i sentrum påvirker bruken av sentrum negativt.

Andel som er i sentrum omtrent en eller flere ganger i uka

- Kongsberg: 88%
- Lillehammer: 80%
- Tønsberg: 69%
- Arendal: 64%



Oppsummering – på tvers av case

- I alle byene er respondentene ofte i sentrum. Sentrum er attraktivt!
 - Stort sett liker respondentene seg godt eller svært godt i sentrum
 - De fleste synes det er svært lett eller ganske lett å komme seg til sentrum
 - Sentrum er multifunksjonelt – handel står fortsatt sterkt, sammen med bruk av service og tjenester og sosialisering
 - De som bor eller jobber sentralt bruker sentrum oftere enn de som ikke bor eller jobber sentralt
 - Tett bystruktur, med mange i gangavstand til sentrum ser ut til å bidra positivt til bruk
 - Fragmentert bystruktur ser ut til å bidra negativt
 - Eksternt lokalisert handel (kjøpesentre, big-boks og større lokale sentra) kan bidra negativt
 - Høy trivsel er viktig og kan motvirke andre effekter
 - Opplevd tilgjengelighet og trafikale forhold kan bidra negativt
- » **Funnene fra analysene understreker kompleksiteten og multikausaliteten man må forholde seg til når man gjør slike studier – og ikke minst i byutviklingen**



Hva må byene gjøre på bynivå for å styrke sentrums attraktivitet?

- Være bevisst på at sentrums attraktivitet påvirkes av fysiske endringer – ikke bare i, men også utenfor sentrum
- Fortette i og ved sentrum slik at det blir flere bosatte og ansatte innenfor gangavstand til sentrum
- Sørge for god tilgjengelighet til sentrum
- Unngå økt eksternt lokalisert handel og byspredning som forsterker allerede eksisterende tendenser der sentrum taper konkurransekraft
- Ved utvikling av lokalsentra være bevisst på å balansere hensynet mellom lokale tilbud og når de når et vippepunkt med hensyn på å konkurrere med sentrum
- Sørge for et sentrum der folk trives ved å sikre fysiske og funksjonelle egenskaper som gjør at folk trives



'Liker sentrum. Ofte god stemning, fint pyntet med blomster, koselig!'

'Skulle gjerne brukt sentrum oftere'

'«sentrum i våre hjerter» visjon for sentrum videre ♡'

'Bra at dere spør folk 👍'

'Er veldig imponert over bugnende blomsterbed i Tønsberg! Kjempeflott både på torg og i parker, særlig i Stoltenbergparken. Har snakket med flere som opplever og setter pris på det samme.'

'For mange biler. Stortorget MÅ gjøres bilfritt'

'Opplagte spørsmål, slutt å undersøke - få noe til å skje!'

'Få parkeringsplasser, dyrt å parkere'



TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN

ohh@toi.no

<https://www.toi.no/citycentre/>